

**SEGREGACJA KAFLI ZABYTKOWYCH PIECÓW
W WILLI KOSSAKÓWKA
SPRAWOZDANIE I WNIOSKI**

opracowanie: mgr inż. arch. Andrzej Karbowski

mgr inż. arch.
ANDRZEJ KARBOWSKI
RP-UPR 457/04
UPR-KONSERV. 12/05
00-006 Kraków, ul. Halszyna 21
tel. 697-46-73

Kraków, styczeń, listopad 2021 r.

WSTĘP

Według „dokumentacji naukowo-historycznej” wykonanej w Pracowni Badań Zabytków Architektury dr arch. Marka Łukacza w 2020 r. najstarsza część willi, zwanej obecnie Kossakówką, została zbudowana w połowie XIX wieku wg projektu Karola Kremera z 1851 r. W 1857 r. powstał tzw. „Domek Babci” później zwany „Jeżówką”. Biorąc to pod uwagę można przyjąć, że najstarsze ewentualnie zachowane relikty zabytkowych kafli, mogą pochodzić z połowy XIX wieku.

Willi została wynajęta przez rodzinę Kossaków, która przybyła z Warszawy w 1869 r., a ostatecznie została wykupiona w 1871 r. Była zamieszkiwana jeszcze w pierwszej dekadzie XXI wieku.

Piece rozebrano między 2014, a 2018 r. Większość pochodziła z dwudziestolecia międzywojennego – pięć z nich jest przedstawionych wraz z lokalizacją w programie konserwatorskim z 2014r. (A. Zdyra, K. Gabryś-Cichacz). Jest tam również zamieszczone zdjęcie zwieńczenia eklektycznego pieca z końca XIX wieku (fot. nr 10). Piec ten w kolorze oliwkowym pochodzi z wytwórni Józefa Niedźwieckiego na Dębnikach. W całości jest on przedstawiony na zdjęciu dr. arch. Jacka Chrząszczewskiego z 2009 r. Widać na nim, że już w tym czasie był ustawiony na nieoryginalnej bazie z jednego z pieców międzywojennych (fot. nr 21).

Kafle z rozebranych pieców zgromadzone w pom. nr 2/1 (salon) i 2/2 na parterze noszą ślady uszkodzeń powstałych w trakcie wieloletniej eksploatacji (fot. nr 9, 12) oraz podczas rozbioru. Najliczniejsze są jednak uszkodzenia powstałe w czasie przechowywania w niewłaściwych warunkach (fot. nr 30).

W salonie (pom. nr 2/1) dwa piece (wspomniany wyżej piec eklektyczny z firmy Niedźwieckiego oraz piec nr 2 ze spółdzielni KAFEL) były spakowane w wielkiej drewnianej skrzyni o wymiarach 156x100 cm o wys. 70 cm (fot. nr 1). Między skrzynią, a południową

ścianą salonu (od strony werandy) bezładnie złożone zostały zespoły kafli zachowanych w różnych ilościach – np. zespół secesyjnych kafli firmy RAKO (Rakoniewice na Morawach) – w przypadku tych kafli ilość zachowanych narożników w stosunku do niewielkiej ilości kafli licowych wskazuje, że prawdopodobnie był z nich zmontowany otwarty kominek, a nie grzejący piec (fot. nr 2).

Duża ilość kafli przechowywanych w salonie miała nie wybite po rozbiórce wylepki z gliny (fot. nr 8). Podczas segregacji zostały one usunięte bez użycia wody.

W pomieszczeniu nr 2/2 były dwa duże stosy kafli o różnych wzorach w przeciwległych narożnikach przy ścianie południowej (fot. nr 3, 4). Duży procent kafli (zwłaszcza narożnikowych) miał nieusunięte po rozbiórce wylepki z gliny – w wielu z nich użyto do wylepiania fragmentów starszych, ozdobnych kafli (fot. nr 49). W czasie obecnej segregacji niektóre przetłamane fragmenty kafli międzywojennych zostały sklezione (fot. nr 54-56).

W narożniku pd – zach. zgromadzono wiele zespołów kafli różnych firm np. Horowitz, Hardtmuth zachowanych w niewielkich ilościach. Są to najstarsze kafle w obiekcie, ale nie starsze niż ostatnia ćwierć XIX wieku. Odnalazł się wśród nich jeden element gzymsu środkowego eklektycznego pieca z drewnianej skrzyni w salonie (fot. nr 69).

Ciekawostką jest zachowany w tej skrzyni, widoczny na fotografii nr pojedynczy kafel ciemnozielony nigdy nieużyty w piecu - nieobrobione krawędzie, czyste wnętrze (fot. nr 20). Jest to kafel identyczny z kaflami pieca stojącego niegdyś w pd – zach. narożniku salonu, widocznego na ilustracji archiwalnej zamieszczonego w „Dokumentacji naukowo-historycznej” z 2020 r. dr Marka Łukacza na str. nr 53 (fot. nr 19).

UWAGA: kafle są pakowane do pudeł po bananach w pozycji stojącej, co umożliwia przenoszenie ich przez jedną lub dwie osoby. Jeżeli kafle są niższe niż pudła należy na wierzch położyć odpowiedniej grubości płytę styropianową aby pudła nie opierały się na kartonowych ścianach co może spowodować ich uszkodzenie. Obciążenie powinno się

przenosić z kafli na kafle co umożliwia piętrzenie pudeł do kilku warstw – nawet 5-6. Pudeł z gzymsami i profilami leżącymi poziomo nie mogą być nadmiernie obciążone – winny się znaleźć w górnych warstwach.

PIEC NR 1 - EKLEKTYCZNY W KOLORZE OLIWKOWYM

z firmy Józefa Niedźwieckiego na Dębnikach

36 narożników

37 licowych

wymiary: 21,5 x 21 cm

Piec zachował się prawie w komplecie. Jedynie baza została zastąpiona przez elementy modernistyczne z okresu międzywojennego w kolorze „ciemnoróżowym” (fot. nr 21). Brak również większości kafli tylnej ściany niewidocznej przy skośnym usytuowaniu pieca w narożniku. Przed rozbiórką w 2014 – 2015 r. opalany węglem piec był jak wspomniano usytuowany skośnie w pn-wsch. narożniku pomieszczenia nr 2/2 na parterze. Tak jest zaznaczony w opracowaniu „Program Konserwatorski – Willa Kossakówka. Plac Kossaka 4, Kraków”, A. Zdyra, K. Gabryś-Cichacz.

Piec wyposażony był w drzwiczki, które są kopią drzwiczek ozdobionych głowami lwów z końca XIX wieku (fot. nr 1). Kopię, która pochodzi zapewne z przełomu XX/XXI wieku, można odróżnić po zaczepach służących do zamykania drzwiczek dolnych i górnych. Jakość kopii i kilku typów drzwiczek, które pojawiły się w latach 90-tych XX wieku, poprawiała się stopniowo również w pierwszych latach XXI wieku. Jakość tej kopii jest dobra co wskazuje na to iż ostatnia przebudowa pieca miała miejsce dość późno – zapewne na początku XXI wieku. Okres palenia był krótki – nie nastąpiła żadna deformacja drzwiczek – zachowały one szczelność. Zarówno na fotografii wykonanej przez dr Chrzęszczewskiego w 2009 r. jak i na

niedługo później z fotografii z „Programu Konserwatorskiego” z 2014 r., która pokazuje górną część pieca, widoczne są znaczne uszkodzenia zarówno fryzu jak i gzymsu wieńczącego (fot. nr 12, 18).

Na fryzie pokazanym na zdjęciach (lewa strona pieca) widoczne są uszkodzenia chemiczne – odpryski szkliwa na pasie perełek na dużej części profilu oraz drobne obicia mechaniczne na dolnym i górnym profilu. Po rozłożeniu elementów fryzu zgodnie z ich położeniem w piecu widoczne są niewielkie braki po prawej niewidocznej na zdjęciach części pieca.

Niewidoczny element tylnej części fryzu ma szkliwo niebieskie (fot. nr 23).

Gzyms wieńczący ma liczne ubytki powstałe w różnym czasie. Brak również tylnej niewidocznej części przez którą przebiegała rura dymowa. W miejscu niezachowanego, niewidocznego na zdjęciach tylnego, prawego narożnika zastosowano skośnie przycięty fragment gzymsu ciągłego.

Kafle narożnikowe i licowe zostały ułożone w skrzyni w poziomych warstwach (fot. nr 5), co jest dużym błędem – niektóre kafle pod ciężarem górnych warstw popękały (fot. nr 6). Kilka kafli narożnych było popękanych już wcześniej przed ostatnią przebudową. Zostały one przez zduna wzmocnione drutem (fot. nr 9). W czasie rozbiórki i zapewne wielokrotnego przenoszenia kafli powstało wiele uszkodzeń i obić, szczególnie narożników kafli (fot. nr 15, 16). W czasie kilku lat przechowywania w budynku bez ogrzewania powstały również uszkodzenia szkliwa wynikające z przemrożenia – spudrowanie warstwy angoby i odpryski szkliwa (fot. nr 30, 31).

Kafle były opróżnione z glinianych wylepek, natomiast wiele elementów fryzu i gzymsu środkowego było wypełnionych i zostały one wybite w czasie obecnych prac bez użycia wody (fot. nr 8).

Na wielu kaflach zachowały się sygnatury firmy Niedźwieckiego (fot. nr 13, 14).

Kafle pieca z firmy Józefa Niedźwieckiego (fot. nr 21) należy poddać pełnej konserwacji i odtworzyć piec w miejscu wskazanym przez inwestora zgodnie z koncepcją docelową

ekspozycji. Piec musi być usytuowany skośnie w narożniku – tylna ściana, gdzie brakujące kafle muszą być zastąpione innymi o odpowiedniej wysokości, musi pozostać niewidoczna. Wynika to również z braków w tylnych częściach gzymsów. Mocno uszkodzony niewielki element środkowej części gzymsu przewężenia (fot. nr 25) można zastąpić fragmentem odciętym z niewidocznej części gzymsu.

Nieoryginalną bazę można zastąpić kopiami kafli z dobranym kolorystycznie szkliwem. Elementy takie można wykonać np. w firmie KAFEL – ART przy ul. Balickiej 214 w Krakowie.

UWAGA: przy opisie następnych pieców litera N oznacza kafel narożnikowy w dobrym stanie, (N) kafel w złym stanie z dużymi ubytkami. Litera L oznacza kafel licowy w dobrym stanie, (L) kafel w złym stanie z dużymi ubytkami.

Pierwszy wymiar oznacza wysokość kafla, drugi – szerokość.

PIEC NR 2 – MODERNISTYCZNY, SZKLIWO CIEMNORÓŻOWE

z wytwórni KAFEL (zakład nr 1 przy ul. Balickiej)

10 N   22 (N)

12 L   26 (L)

wymiary: 22,5 x 21 cm (fot. nr 26)

Piec ze skromną dekoracją geometryczną na wszystkich kaflach był spakowany w skrzyni w salonie razem z opisanym wcześniej piecem eklektycznym (fot. nr 21). Pierwotnie był usytuowany w pomieszczeniu nr LU 1.1 na parterze – wg „Programu Konserwatorskiego Willi Kossakówka” – A. Zdyra, K. Gabryś-Cichosz. Jak wspomniano kafle wyprodukowano w zakładzie nr 1 spółdzielni KAFEL, a więc po 1927 r. Wiele kafli było popękanych – szczególnie kafli narożnikowych (fot. nr 27). Analiza przełomów wykazała, że niektóre pęknięcia powstały jeszcze w czasie eksploatacji pieca, jednak większość została uszkodzona w czasie wybijania

PIEC NR 3 – MODERNISTYCZNY W KOLORZE KREMOWYM

Przed rozbiórką usytuowany w pomieszczeniu nr 2.10 na piętrze – wg „Programu Konserwatorskiego Willi Kossakówka” – A. Zdyra, K. Gabryś-Cichacz.

12 L   25 (L)

6

z wytwórni KAFEL (zakład nr 1 przy ul. Balickiej)

13 N 39 (N)
31 L 66 (L)
wymiary: 22,5 x 21 cm (fot. nr 47)

W przypadku kafli zgromadzonych w pomieszczeniu nr 2.2 znacznie mniejszy ich procent ma uszkodzenia związane z przemrożeniami w porównaniu do tych przechowywanych w skrzyni w salonie (pom. nr 2.1).

PIEC NR 6 – MODERNISTYCZNY, SZKLIWO CIEMNORÓŻOWE

prawdopodobnie z wytwórni KAFEL po 1945 r.

15 N 17 (N)

22 L 20 (L)

wymiar: 22 x 22 cm (fot. nr 62)

Kafle pieca, który przed rozbiórką był usytuowany w pomieszczeniu nr 2.9 na piętrze Willi, ma szkliwo w kolorze identycznym do pieca nr 2 z wytwórni KAFEL przy ul. Balickiej 214 oznaczonych sygnaturą. Na kaflach opisywanego pieca nie ma sygnatur jednak wymiar 22 x 22 cm różni je od kafli przedwojennych, które miały wysokość 22,5 cm i szerokość 21 cm. Przed segregacją kafle te zgromadzone były w południowo-zachodnim narożniku pomieszczenia nr 2.2 (fot. nr 4). Na zdjęciu zamieszczonym w „Programie Konserwatorskim...” – A. Zdyra. K. Gabryś-Cichacz widać, że kafle mocno różniły się odcieniami – wiele z nich miało wyraźnie widoczny kierunek spływu szkliwa (fot. nr 62), a zdun który budował piec nie zwracał na to uwagi – raz spływy są skierowane w dół raz w górę, a jeden z kafli jest nawet ułożony „bokiem” (fot. 3/VII C we wspomnianym opracowaniu).

PIEC NR 7 – MODERNISTYCZNY Z GŁADKICH KAFLI W KOLORZE JASNOŻÓŁTYM

20 N 12 (N)

19 L 13 (L)

wymiary: 22 x 22 cm (fot. nr 64)

Piec przed rozbiórką znajdował się w południowo-zachodnim narożniku salonu (pom. nr 2.1 na parterze) obok wyjścia na taras (wg „Programu Konserwatorskiego...” – A. Zdyra, K. Gabryś-Cichacz. Piec był podłączony do pionu kominowego usytuowanego w ścianie

zewnątrznej. Taka lokalizacja komina jest rzadko spotykana, ale była zastosowana wiele lat wcześniej co potwierdza zdjęcie archiwalne z 1936 r. zamieszczone w zestawieniu „elementów zabytkowych do zachowania” z 2014 r. W tym samym miejscu stał bogato dekorowany piec ciemnozielony (fot. nr 19) z którego zachował się jeden kafel nigdy nieużyty do budowy – nieopracowane krawędzie i brak śladów gliny (fot. nr 20). Prawdopodobnie pozostał on w Willi np. na strychu jako dodatkowy kafeł. Na kaflach pieca nr 7, które przed segregacją były zgromadzone w południowo-zachodnim narożniku pom. 2.2 na parterze, nie zachowały się żadne sygnatury – wytwórca jest nieznany.

Kafle są odlewane wraz z kołnierzami z użyciem jasnej mieszanki gliny (fot. nr 65). Charakterystyczną cechą jest bardzo duża grubość czerepu – ok. 1 cm. Z tego powodu kafle są ciężkie mimo usunięcia wylepek. Drugą nietypową cechą jest bardzo duży promień zaokrąglenia narożników w porównaniu do innych typowych kaflów narożnikowych (fot. nr 64).

ZESPÓŁ KAFLI modernistycznych z dekoracją geometryczną w kolorach zielonym i brązowym z wytwórni KAFEL (zakład nr 1 przy ul. Balickiej)

zielone 25 N	20 L
--------------	------

brązowe	5 L
---------	-----

wymiary: 22,5 x 21 cm (fot. nr 42)

Kafle w różnym stanie – narożnikowe najczęściej popękane w części „małej półki” zgromadzone między skrzynią z piecami nr 1 i 2, a ścianą zewnętrzną z wyjściem na taras stanowią zespół kaflów, który może służyć do uzupełnienia niezachowanych kaflów w niewidocznych częściach innych pieców np. nr 2, 3, 4 i 5. Należy podkreślić, że kafle o takim wzorze kwadratu wpisanego w kwadrat były masowo produkowane przez spółdzielnię KAFEL po II-ej wojnie światowej. Był to najczęściej spotykany wzór w latach 60-tych i 70-tych ubiegłego wieku. Ich wymiary wynosiły wtedy 22 x 22 cm.

ZESPÓŁ KAFLI SECESYJNYCH

Firma RAKO (Rakoniewice na Morawach)

13 Narożnikowych

8 Licowych

wymiary: 24 x 21 cm (fot. nr 36)

Zespół białych kafli secesyjnych firmy RAKO zgromadzony był w salonie willi między opisywaną wcześniej skrzynią, a ścianą południową z wyjściem na taras (fot. nr 2). Składa się z kilkunastu kafli narożnikowych, najczęściej popękanych i wzmocnionych drutem przez zduna przy wcześniejszej przebudowie (fot. nr 40) oraz z kilku kafli licowych w różnym stanie (fot. nr 37). Zachowało się również kilka fragmentów wysokiej na 31 cm, kanelowanej bazy (fot. nr 38), kilka elementów gzymsu wieńczącego oraz gzymsu środkowego. Piece firmy RAKO (fot. nr 39) były pod koniec XIX wieku i w latach przed pierwszą wojną światową dość często budowane w Krakowie – znane są przykłady takich pieców z kamienic np. przy ul. Floriańskiej, Szpitalnej czy też Studenckiej.

Wycięcia w zachowanym fragmencie bazy świadczą, że w poziomie bazy były osadzone drzwiczki popielnikowe (fot. nr 38). Zachował się między innymi kafel z otworem wyczystki (fot. nr 41). Dekiel nie zachował się, jednak na podstawie innych zachowanych np. w Kamienicy przy ul. Floriańskiej 57 wiadomo, że dekle były płaskie bez dekoracji.

ZESPÓŁ KAFLI Z ORNAMENTEM OKUCIOWYM

1 N   4 (N)

2 L   7 (L)

wymiary: 23 x 21 cm (fot. nr 66, 67)

W zespole ciemnobrązowych kaflí przeważają kafle w bardzo złym stanie z dużymi ubytkami.

RÓŻNE – w południowo-zachodnim narożniku pomieszczenia nr 2.2 na parterze zgromadzono cały szereg pojedynczych lub w kilku egzemplarzach zachowanych kaflí różnych firm i różnych wzorów – np. dwa kafle firmy HOROWITZ – jeden licowy (fot. nr 72, 73) i fragment narożnika, dwa kafle tzw. „cięte” z wytwórni A. PREISS –Beuthen O.S. (fot. nr 76, 77). Szczególnie efektowne są cztery elementy seledynowych kaflí o bogatej dekoracji oznaczone na odwrocie odcisniętym w świeżej glinie (mieszanka białej gliny) kółkiem i trzema krzyżykami – oznacza to zapewne typ kafla.

Zachowała się również znaczna ilość gzymsów w różnym stanie i w różnych rozmiarach, np. duży fragment oliwkowego gzymsu z sygnaturą firmy Niedźwieckiego (fot. nr 74) oraz fragment ciemnozielonego gzymsu wieńczącego (fot. nr 75).

Segregacja ogromnej ilości kaflí z całego szeregu rozebranych po 2014 r. pieców, przemieszanych z zespołami różnych kaflí pieców rozebranych wcześniej została zlecona przez MOCĄK w grudniu 2020 r. Prace opóźniły się z różnych powodów np. z powodu ostrych mrozów w styczniu i lutym 2021 r. Mrozy uniemożliwiały dłuższą pracę w nieogrzewanym budynku. Opóźnienia wynikały również z choroby wykonawcy lub konieczności udostępniania wnętrza do innych badań konserwatorskich.

WNIOSKI: Jak już wspomniano kafle PIECA NR 1 z firmy Józefa Niedźwieckiego w Dębnikach pod Krakowem pokryte szkliwem w kolorze oliwkowym muszą zostać poddane pełnej konserwacji. Piec musi być zrekonstruowany najlepiej w miejscu gdzie stał przed ostatnią rozbiórką – w pomieszczenie nr 2.2 na parterze w narożniku północno-wschodnim.

Piec musi być ustawiony w narożniku ukośnie – tylne kafle, które się nie zachowały i muszą być zastąpione innymi o odpowiedniej wysokości muszą pozostać niewidoczne. To samo dotyczy gzymsu środkowego i wieńczącego wraz z fryzem.

Jako drugi należy odbudować PIEC NR 4 z materiału zawierającego kafle z dwóch identycznych pieców (nr 4 i 5). Widoczne kafle należy poddać pełnej konserwacji, a niewidoczne częściowej (uzupełnienie geometrycznej formy kafła). Piec należy zrekonstruować w rozmiarach zbliżonych do pieców przedstawionych w „Programie Konserwatorskim Willi Kossakówka” – A. Zdyra. K. Gabryś – Cichacz.

Usytuowanie pieca zgodne z ogólną koncepcją ekspozycji.

Wiele kafli z zespołu białych kafli secesyjnych firmy RAKO oraz szereg innych kafli RÓŻNYCH powinno być wyeksponowanych a holu toalet ulokowanych w piwnicach budynku. Kafle mogą być eksponowane w gablotach wolnostojących lub na półkach. Musi to być ekspozycja uzgodniona między projektantami wnętrz i konserwatorami dzieł sztuki.

opracowanie: mgr inż. arch. Andrzej Karbowski

mgr inż. arch.
ANDRZEJ KARBOWSKI
RP-UPR 457/84
UPR-KONSERV. 12/95
30-006 Kraków, ul. Halczyna 21
tel. 637-40-73

Fot. nr 1, 2 – Kossakówka – Plac Kossaka 4, Kraków. Skrzynia zawierająca kafle pieców nr 1 i 2. Żeliwne drzwiczki widoczne na wierzchu to kopia XIX-wiecznych drzwiczek ozdobionych głowami lwów. Pochodzi z przełomu XX/XXI wieku – można to rozpoznać po kształcie mosiężnych zaczepów do zamykania górnych i dolnych drzwiczek. Widoczny również pojedynczy ciemnozielony kafel XIX – wieczny (por. fot. nr 20). Na dolnym zdjęciu miejsce złożenia innych zespołów kafli między skrzynią, a ścianą południową salonu.
fot. Andrzej Karbowski – grudzień 2020r, marzec 2021 r.

Fot. nr 3, 4 – Kossakówka – Plac Kossaka 4, Kraków. Kafle z pieców nr 3, 4 i 5, 6, 7 oraz wiele innych zespołów i pojedynczych kafli, złożonych z południowej części pomieszczenia nr 2.2 w przeciwnych narożnikach.

fot. Andrzej Karbowski – grudzień 2020 r.

Fot. nr 5, 6 – Kossakówka – Plac Kossaka 4, Kraków. Sposób pakowania kafli eklektycznych pieca nr 1 w skrzyni oraz na dolnym zdjęciu kafel popękany na skutek nadmiernego obciążenia płasko leżącymi kafłami górnych warstw. W dolnej krawędzi popękanego kafla widoczne wtórne, prostokątne wycięcie.
 fot. Andrzej Karbowski – styczeń 2021 r.

Fot. nr 7, 8 – Kossakówka – Plac Kossaka 4, Kraków. Fragment gzymsu pieca nr 1 z nieusuniętymi wylepkami gliny i fragmentu cegły.
fot. Andrzej Karbowski – styczeń 2021 r.

Fot. nr 9, 10 – Kossakówka – Plac Kossaka 4, Kraków. Pęknięty kafel narożnikowy wzmocniony drutem przed poprzednią przebudową. Na dolnym zdjęciu widoczne niedawne uszkodzenie (obicie) narożnika oraz fragment niedolanego szkliwa na fazie kafla. Widoczne również relikty ostatniego fugowania.

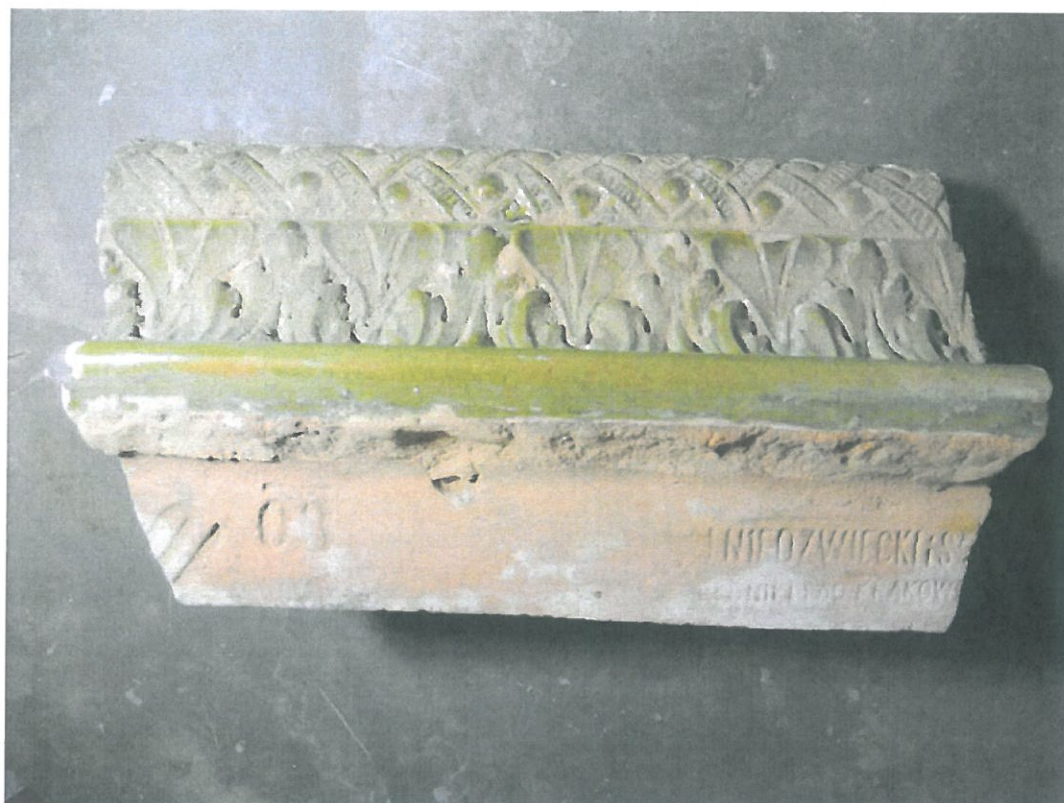
fot. Andrzej Karbowski – styczeń 2021 r.

Fot. nr 11, 12 – Kossakówka – Plac Kossaka 4, Kraków. Fragment narożnika gzymsu wieńczącego pieca nr 1 z uszkodzonym profilem górnym. Na dolnym zdjęciu zbliżenie tego uszkodzenia.
fot. Andrzej Karbowski – styczeń 2021 r.

Fot. nr 13, 14 – Kossakówka – Plac Kossaka 4, Kraków. Fragmenty sygnatury „J. Niedźwiecki, Dębniki pod Krakowem” na kołnierzu gzymsu środkowego (widoczny, dobrze zachowany ornament). Drugi fragment sygnatury na kołnierzu kafla licowego.
 fot. Andrzej Karbowski – styczeń, luty 2021 r.

Fot. nr 15, 16 – Kossakówka – Plac Kossaka 4, Kraków. Fragmenty gzymsu środkowego z uszkodzeniami mechanicznymi (obicia, pęknięcia) i chemicznymi – spudrowanie angoby i odpadanie szkliwa będące wynikiem przemrożenia kafli.

fot. Andrzej Karbowski – luty 2021 r.

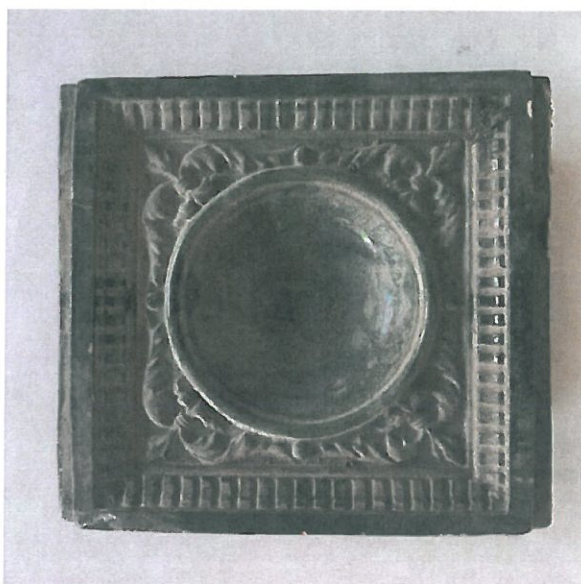

Fot. nr 17, 18 – Kossakówka – Plac Kossaka 4, Kraków. Świeże obicia narożników kafli i odpryski szkliwa – uszkodzenia chemiczne na fryzie gzymsu wieńczącego powstałe jeszcze przed rozbiórką pieca (por. fot. nr 21).

fot. Andrzej Karbowski – luty 2021 r.

Fot. nr 19, 20 – Kossakówka – Plac Kossaka 4, Kraków. Fotografa archiwalna z 1936 r. W tle widoczny ciemny, bogato zdobiony piec w południowo-zachodnim narożniku salonu. Na dolnym zdjęciu ciemnozielony kafel o wzorze identycznym do kafli pieca na zdjęciu archiwalnym. Kafel ten zachował się wśród kafli pieców nr 1 i 2 w drewnianej skrzyni w salonie (por. fot. nr 1)
fot. Zofia Kerneder - listopad 2021 r.

Fot. nr 21 – Kossakówka – Plac Kossaka 4, Kraków. Zdjęcie pieca nr 1, eklektycznego z firmy J. Niedźwieckiego wykonane przez dr arch. Jacka Chrzęszczewskiego w 2009 r. Widoczne różne odcienie szkliva w kolorze oliwkowym oraz nieoryginalna baza pochodząca z pieca modernistycznego w kolorze ciemnoróżowym, identycznym jak piec nr 2. Na dolnym profilu fryzu widoczne uszkodzenia (por. fot. nr 18).

Fot. nr 22, 23 – Kossakówka – Plac Kossaka 4, Kraków. Fragmenty fryzu (narożnik), gzymsu środkowego i modernistycznej bazy. Na dolnym zdjęciu ten sam fragment narożnika fryzu zestawiony z fragmentem pokrytym szklivem niebieskim – taki był niewidoczny fryz w tylnej części pieca.
 fot. Andrzej Karbowski – marzec 2021 r.

Fot. nr 24, 25 – Kossakówka – Plac Kossaka 4, Kraków. Fragmenty gzymsu środkowego z bardzo zniszczonym, niewielkim elementem środkowej części frontu – dolne zdjęcie – spudrowana warstwa angoby straciła całkowicie kształt reliefu.
fot. Andrzej Karbowski – marzec 2021 r.

Fot. nr 26, 27 – Kossakówka – Plac Kossaka 4, Kraków. Kafel licowy pieca nr 2 z wytwórni „KAFEL” zakład nr 1 przy ul. Balickiej. Na dolnym zdjęciu wiele popękanych kafli narożnikowych.
fot. Andrzej Karbowski – marzec 2021 r.

Fot. nr 28, 29 – Kossakówka – Plac Kossaka 4, Kraków. Pęknięty kafel narożnikowy – kolor przełomu wskazuje, że był pęknięty jeszcze w czasie eksploatacji pieca nr 2. Widok od strony lica i odwrocia.
 fot. Andrzej Karbowski – marzec 2021 r.

Fot. nr 30, 31 – Kossakówka – Plac Kossaka 4, Kraków. Kafle pieca nr 2 z odpadającym szkliwem w wyniku przemrożenia. Strzałkami oznaczone kafle o innym wzorze zastosowane w niewidocznych częściach pieca od strony ściany (por. fot. nr 32). Na dolnym zdjęciu widoczny proces odpadania szkliwa w wyniku spudrowania angoby na skutek przemrożenia kafli.
fot. Andrzej Karbowski – marzec 2021 r.

Fot. nr 32, 33 – Kossakówka – Plac Kossaka 4, Kraków. Kafel o innym wzorze z tylnej niewidocznej części pieca nr 2. Na dolnym zdjęciu elementy bazy i zwieńczenia.
 fot. Andrzej Karbowski – marzec 2021 r.

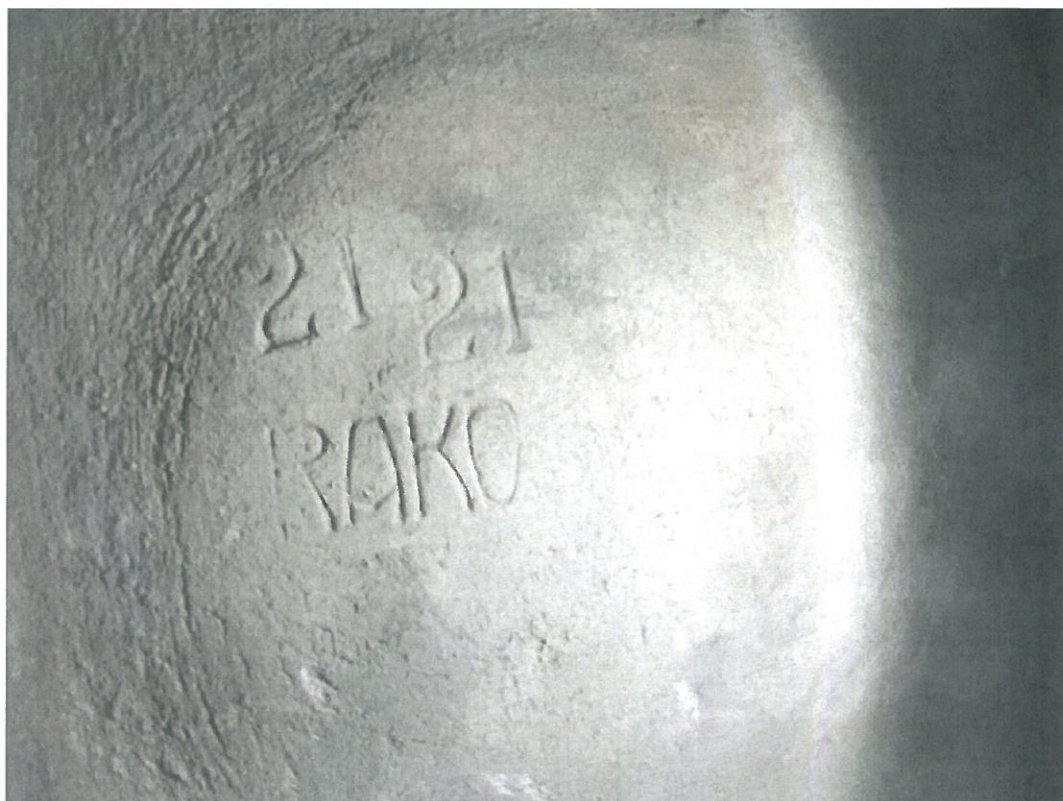

Fot. nr 34, 35 – Kossakówka – Plac Kossaka 4, Kraków. Zniszczone elementy bazy prawdopodobnie pieca nr 2 – całkowicie zniszczony element na skutek spudrowania grubej warstwy angoby – uszkodzenie chemiczne, które mogło nastąpić na skutek częstej zmiany wilgotności podłoża pieca np. w niepodpiwniczonej części willi. Na dolnym zdjęciu liczne obicia na profilach dolnej części bazy – zniszczenia mechaniczne często występujące na elementach bazy poniżej drzwiczek paleniska.
fot. Andrzej Karbowski – marzec 2021 r.

Fot. nr 36, 37 – Kossakówka – Plac Kossaka 4, Kraków. Kafel narożnikowy i dwa rodzaje kafli licowych należące do zespołu secesyjnych kafli z firmy RAKO na Morawach.
fot. Andrzej Karbowski – marzec 2021 r.

Fot. nr 38, 39 – Kossakówka – Plac Kossaka 4, Kraków. Fragment wysokiej, kamelowanej bazy z wycięciem na drzwiczki popielnikowe. Na dolnym zdjęciu sygnatura wytwórni: firma RAKO na Morawach. fot. Andrzej Karbowski – marzec 2021 r.

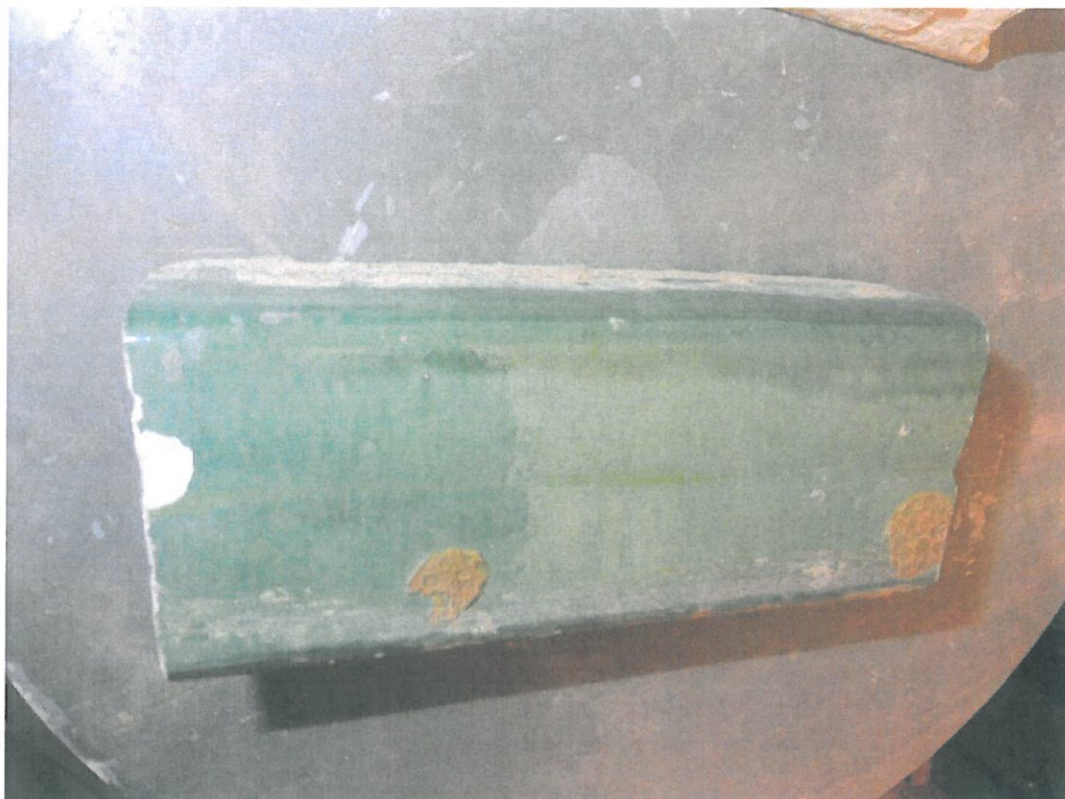

Fot. nr 40, 41 – Kossakówka – Plac Kossaka 4, Kraków. Pęknięty kafel firmy RAKO wzmocniony drutem przed ostatnią przebudową. Na dolnym zdjęciu kafel licowy z otworem wyczystki – dekiel nie zachował się – w analogicznych piecach z krakowskich kamienic dekle miały gładką powierzchnię bez dekoracji.
fot. Andrzej Karbowski – marzec 2021 r.

Fot. nr 42, 43 – Kossakówka – Plac Kossaka 4, Kraków. Zespół kafli brązowych i zielonych z wytwórni „KAFEL” zakład nr 1 przy ul. Balickiej, z dekoracją geometryczną (kwadrat wpisany w kwadrat). Na dolnym zdjęciu widoczna sygnatura na odwrocie jednego z uszkodzonych kafli.
fot. Andrzej Karbowski – marzec 2021 r.

Fot. nr 44, 45 –Kossakówka – Plac Kossaka 4, Kraków. Baza pieca z zielonych kafli ze spółdzielni „KAFEL” przy ul. Balickiej z widoczną na odwrociu sygnaturą.
 fot. Andrzej Karbowski – marzec 2021 r.

Fot. nr 46, 47 – Kossakówka – Plac Kossaka 4, Kraków. Piec nr 3 w pomieszczeniu nr 2.10 na piętrze przed rozbiórką. Na dolnym zdjęciu kafel licowy z dekoracją geometryczną oraz widoczna na odwrociu sygnatura spółdzielni „KAFEL”.

fot. dr J. Chrzęszczewski – 2009 r.

fot. Andrzej Karbowski – kwiecień 2021 r.

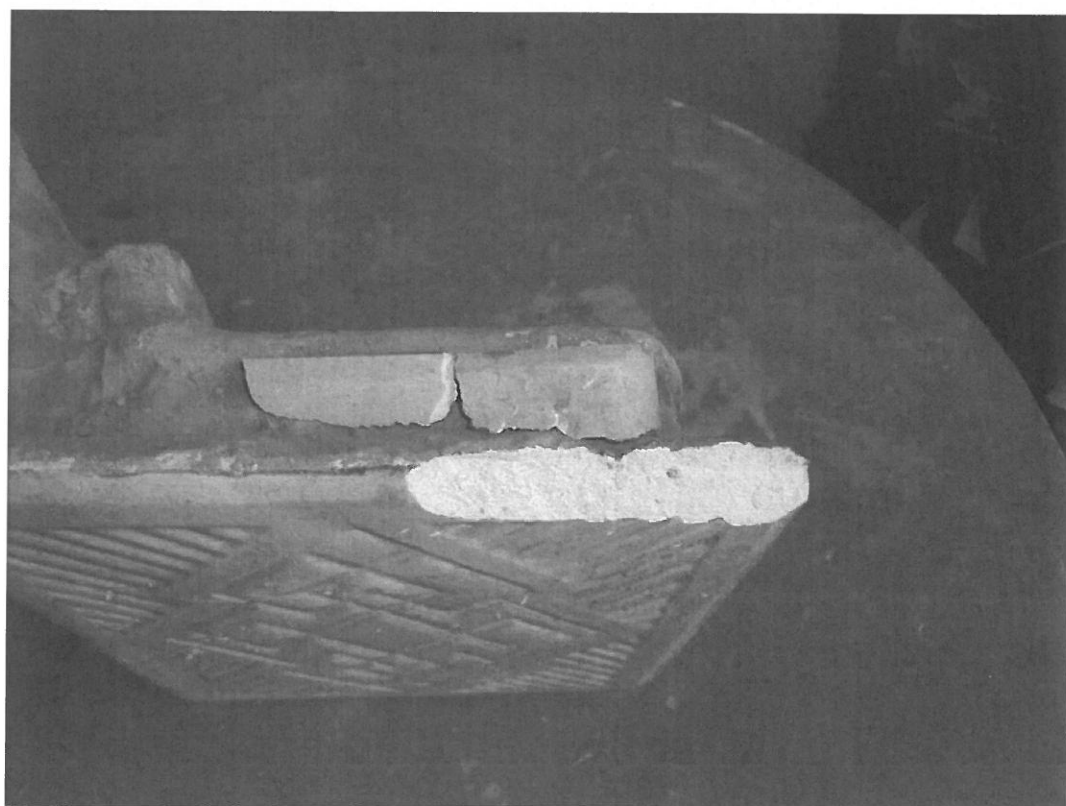

Fot. nr 48, 49 – Kossakówka – Plac Kossaka 4, Kraków. Przemieszczone kafle pieca nr 3, nr 4 i 5 oraz pieca nr 7 w południowo-wschodnim narożniku pomieszczenia nr 2.2 na parterze. Prawie wszystkie kafle narożnikowe miały nieusunięte wylepki z gliny i fragmentów starszych ozdobnych kafli. Na dolnym zdjęciu widoczne dwa takie fragmenty.

fot. Andrzej Karbowski – kwiecień, listopad 2021 r.

Fot. nr 50, 51 – Kossakówka – Plac Kossaka 4, Kraków. Odłamany fragment narożnika ukazujący budowę kafla – czerep z czerwonej gliny pokryty angobą ze szlachetnej białej glinki, która stanowi podłoże kremowego szkliwa. Na dolnym zdjęciu odłamana krawędź kafla pieca nr 4 lub 5 wskazująca na to, iż cały kafel był odlany z białej mieszanki gliny. Te dwa fragmenty ukazują, że w początkowym okresie produkcji spółdzielni „KAFEL” (po 1927 r.) kafle mogły być produkowane w różny sposób.
 fot. Andrzej Karbowski – kwiecień 2021 r.

Fot. nr 52, 53 – Kossakówka – Plac Kossaka 4, Kraków. Liczne odłamki kafli różnych typów zebrane w trakcie i po segregacji w miejscu ich składowania w południowo-wschodnim narożniku pomieszczenia nr 2.2 na parterze.

fot. Andrzej Karbowski – maj, czerwiec 2021 r.

Fot. nr 54, 55 – Kossakówka - Plac Kossaka 4, Kraków. Doklejony w pierwotnym miejscu ubity w czasie składowania narożnik kafla pieca nr 3. Widoczne również drobne obicia i przetarcia szkliva.
fot. Andrzej Karbowski – czerwiec 2021 r.

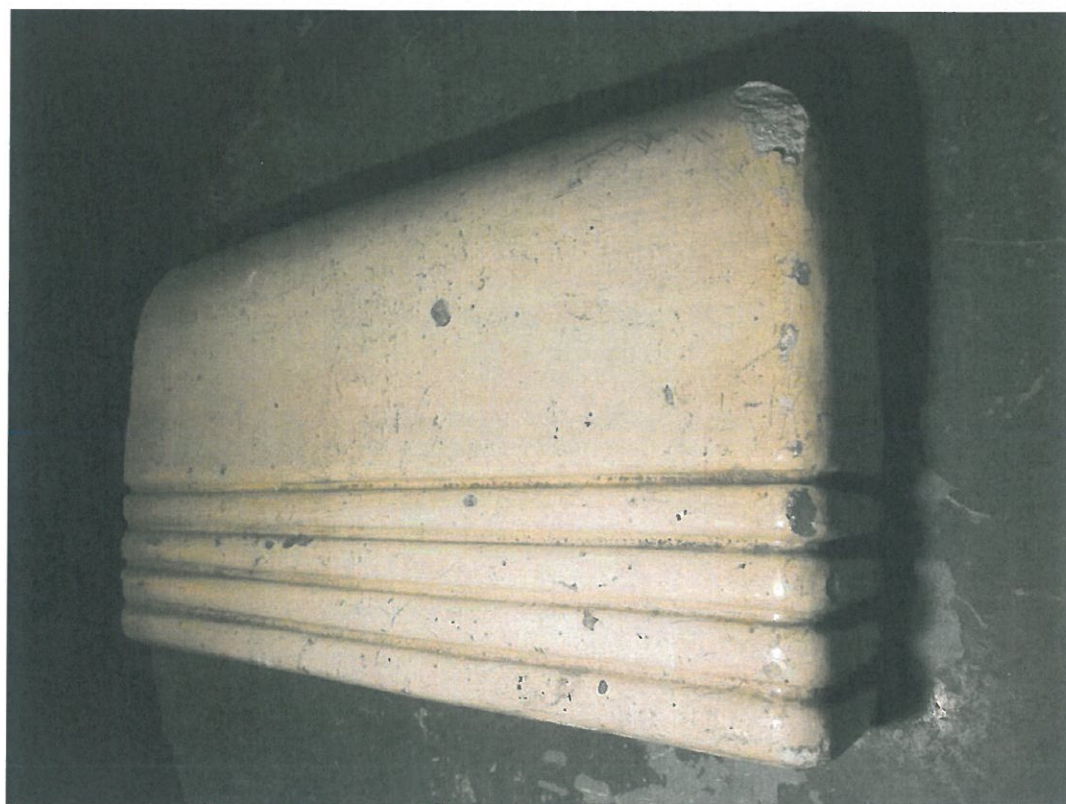
Fot. nr 56, 57 – Kossakówka – Plac Kossaka 4, Kraków. Pęknięty na trzy części kafeł narożnikowy pieca nr 3. Na dolnym zdjęciu dwa podobne kafle w trakcie klejenia.
 fot. Andrzej Karbowski – czerwiec, lipiec 2021 r.

Fot. nr 58, 59 – Kossakówka – Plac Kossaka 4, Kraków. Mocno obity kafel pieca nr 4 lub 5 ukazujący budowę kafla z białej mieszanki gliny. Widoczna na dolnym zdjęciu sygnatura spółdzielni „KAFEL” odcisnięta jest na odwrociu z białej gliny.

fot. Andrzej Karbowski – maj 2021 r.

Fot. nr 60, 61 – Kossakówka – Plac Kossaka 4, Kraków. Typowe uszkodzenia bazy pieca nr 4 lub 5. Widoczny przyklejony fragment w dolnej części bazy. Na dolnym zdjęciu liczne obicia mechaniczne narożnika bazy.

fot. Andrzej Karbowski – czerwiec 2021 r.

Fot. nr 62, 63 – Kossakówka – Plac Kossaka 4, Kraków. Dwa typowe kafle pieca nr 6. Widoczne różne odcienie ciemnoróżowego szkliwa i kierunek spływu szkliwa w czasie wypalania. Na dolnym zdjęciu dwa kafle narożnikowe – po lewej stronie kafel o innym wzorze z tylnej niewidocznej części pieca nr 6.
fot. Andrzej Karbowski – czerwiec 2021 r.

Fot. nr 64, 65 – Kossakówka – Plac Kossaka 4, Kraków. Kafel narożnikowy pieca nr 7 od strony lica i odwrocia. Widoczna charakterystyczna cecha – wyjątkowo duży promień zaokrąglenia narożnika. Od strony odwrocia widoczne ślady formy – kafel był odlewany w całości z białej mieszanki gliny.
fot. Andrzej Karbowski – czerwiec 2021 r.

Fot. nr 66, 67 – Kossakówka – Plac Kossaka 4, Kraków. Dwa kafle z ornamentem okuciowym – licowy i narożnikowy. W kafle narożnikowym mocno zniszczonym z otworem wyczystki w prawym dolnym narożniku widoczne wtórne przebicie – prawdopodobnie ślad po kablu ogrzewania elektrycznego.
fot. Andrzej Karbowski – lipiec 2021 r.

Fot. nr 68, 69 – Kossakówka – Plac Kossaka 4, Kraków. Różne typy kafli zgromadzone w południowo-zachodnim narożniku pomieszczenia nr 2.2 na parterze willi. Na dolnym zdjęciu odnalezione między nimi fragment gzymsu środkowego z pieca nr 1 złożonego w drewnianej skrzyni w salonie (por. fot. nr 15, 16).
fot. Andrzej Karbowski – czerwiec 2021 r.

Fot. nr 70, 71 – Kossakówka – Plac Kossaka 4, Kraków. Seledynowy, bogato zdobiony jeden z kilku zachowanych kafli prawdopodobnie z końca XIX wieku. Widok od strony lica i odwrocia. Odcisnięte na odwrociu kółko i trzy krzyżyki oznaczają zapewne typ kafła, a nie wytwórnię.

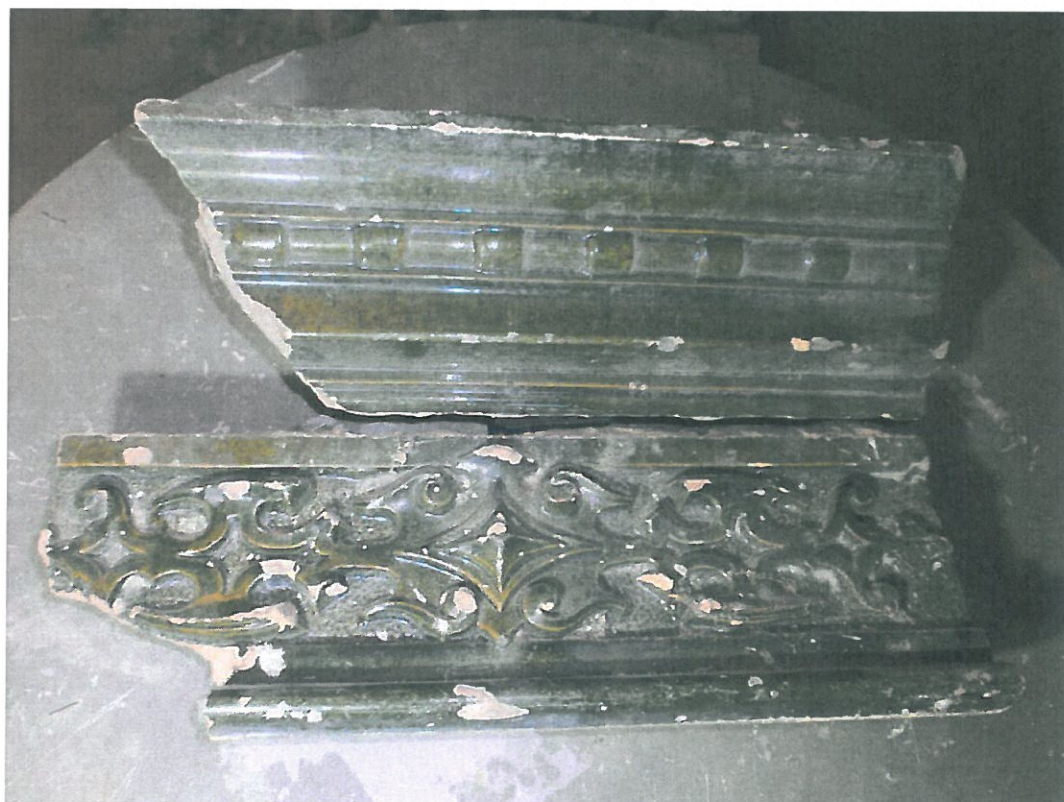
fot. Andrzej Karbowski – lipiec 2021 r.

Fot. nr 72, 73 – Kossakówka – Plac Kossaka 4, Kraków. Bardzo zniszczony kafel secesyjny firmy HOROWITZ – sygnatura widoczna na odwrociu na kołnierzu kafla. Druga część sygnatury na przeciwnym kołnierzu nie zachowała się.
fot. Andrzej Karbowski – lipiec 2021 r.

Fot. nr 74, 75 – Kossakówka – Plac Kossaka 4, Kraków. Duży fragment bazy pieca w kolorze oliwkowym pęknięty w rejonie małej półki (na kaflu zachowała się sygnatura firmy Niedźwieckiego. Na dolnym zdjęciu dwa fragmenty gzymsu wieńczącego z zielonego pieca z nieznanej wytwórni, pęknięte na linii łączącej bogato zdobiony fryz z wydatnym gzymsem.
fot. Andrzej Karbowski – czerwiec 2021 r.

Fot. nr 76, 77 – Kossakówka – Plac Kossaka 4, Kraków. Kafel tzw. cięty (bez skośnych faz) pochodzący z pieca typu berlińskiego zapewne z drugiej połowy XIX wieku (czerep z czerwonej gliny pokryty angobą i białym szkliwem). Na odwrociu widoczna odcisnięta sygnatura: A. PREISS – Beuthen O.S.
 fot. Andrzej Karbowski – czerwiec 2021 r.

ANEKS

W rezultacie obecnej segregacji kafli proponuje się rekonstrukcję dwóch pieców: eklektycznego z firmy Józefa Niedźwieckiego – NR 1, oraz modernistycznego z kafli wytworzonych w spółdzielni KAFEL – z pieców NR 4 i 5

Pozostałe piece modernistyczne NR 2, 3, 6, 7 są obecnie bardzo trudne do odtworzenia. Duży procent ich kafli ma duże ubytki lub braki szklawa na dużych powierzchniach (fot. nr 26, 30, 34). Wielu brakuje lub są zastąpione innymi kaflami o innych wzorach (fot. nr 32). Konserwacja kafli umożliwiająca ich odtworzenie byłaby obecnie bardzo czasochłonna i kosztowna, jednak piece tego typu będą z biegiem lat nabierać wartości. Ponieważ są zgromadzone w magazynach muzealnych, ich spakowanie umożliwia transport i długie przechowywanie, należy je bezwzględnie zachować. W przyszłości można będzie podjąć decyzję o ich rekonstrukcji w innych wnętrzach.

Po zakończeniu prac w „Kossakówce” – po wykorzystaniu mniejszych zespołów kafli (np. firmy RAKO) i innych efektownych kafli do ekspozycji w holu toalet w piwnicach należy podjąć decyzję jak potraktować pozostałą część zbioru.

Decyzję winny podjąć władze konserwatorskie przy udziale specjalistów do spraw rzemiosła artystycznego z Muzeum Narodowego, Muzeum Historycznego miasta Krakowa i MOCAR-u.